

Анастасія Муслімівна Мерник

Кафедра теорії і філософії права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна

Олена Володимирівна Зінченко

Кафедра міжнародного приватного права та порівняльного правознавства
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ОБМЕЖЕННЯ ОКРЕМИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Анотація. У статті досліджуються окремі права людини, які можуть бути обмежені в умовах особливих правових режимів, що є актуальним в умовах сучасності, виходячи з наявності ситуацій надзвичайного стану або можливості їх існування в багатьох країнах світу. Мета роботи полягає у з'ясуванні теоретико-правових особливостей обмеження окремих прав людини, які можуть бути обмежені в умовах боротьби з розповсюдженням COVID-19, висвітленні характерних порушень з боку органів державної влади та місцевого самоврядування при застосуванні того чи іншого виду обмежень. Для досягнення поставленої мети у роботі використовується система методів наукового пізнання, зокрема загальнонаукові, приватні, а також спеціально-юридичні. Практична цінність дослідження полягає у висвітленні підстав та умов обмеження права на працю при відмові від обов'язкової вакцинації представників деяких видів професій. Так, спалах пандемії викликали відчутні потрясіння на ринку праці, що полягають у втраті роботи та заробітку, необхідності проходження додаткового домашнього навчання, неможливості підтримувати соціальні контакти. Все це посилює відчуття невизначеності працівників щодо епідеміологічних та клінічних аспектів пандемії, настання її економічних та соціальних наслідки. Зроблено висновок, що вибірковість обов'язковості вакцинації лише деяких працівників можна обґрунтувати з позиції фактичної рівності – вимоги, згідно з якою індивіди після процедури розподілу повинні опинитися в однакових умовах. Така вибірковість є виправданою з позиції права соціальними відмінностями, що витікають з їх положення у суспільстві як представників певної професійної спільноти та групи, залежності від соціального статусу, індивідуальних характеристик, які мають значення для визначення сутнісного змісту прав і свобод людини. Це пов'язано з тим, що за освітою, родом занять та професією люди не є рівними і подекуди виконання професійних обов'язків пов'язано з неможливістю: 1) припинення виконання соціальної функції індивіда; 2) неможливістю обмеження соціальної комунікації при виконанні професійних обов'язків.

Ключові слова: права людини, обмеження прав, COVID-19, обов'язкова вакцинація, право на працю, перелік професій, паспорт вакцинації.

Anastasiia M. Mernyk

Department of Theory and Philosophy of Law
Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

Olena V. Zinchenko

Department of Private International Law and Comparative Law
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine

THEORETICAL AND LEGAL ASPECT OF RESTRICTION OF HUMAN RIGHTS IN THE CONDITIONS OF SPECIAL LEGAL REGIMES

Abstract. *The article examines human rights, which may be limited in the context of special legal regimes, which is relevant in modern conditions, based on the existence of emergencies or the possibility of their existence in many countries. The purpose of the work is to clarify the theoretical and legal features of the human right to work, which are subject to restrictions in the fight against the spread of COVID-19, highlight the typical violations by public authorities and local governments in applying certain restrictions. To achieve this goal, the work uses a system of methods of scientific knowledge, including general, private, and special legal. The practical value of the study is to highlight the grounds and conditions for restricting the right to work in the absence of mandatory vaccination of certain professions. Thus, the outbreak of the pandemic caused significant shocks in the labor market, consisting of job loss and earnings, the need for additional home schooling, the inability to maintain social contacts. All this increases the feeling of uncertainty of workers about the epidemiological and clinical aspects of the pandemic, the onset of its economic and social consequences. It is concluded that the selectivity of compulsory vaccination of only some workers can be justified from the standpoint of de facto equality – the requirement that individuals after the distribution procedure should be in the same conditions. Such selectivity is justified from the standpoint of law by social differences arising from their position in society as representatives of a particular professional community and group, depending on social status, individual characteristics that are important in determining the essence of human rights and freedoms. This is due to the fact that people are not equal in education, occupation and profession, and in some cases the performance of professional duties is associated with the impossibility of: 1) termination of the social function of the individual; 2) the impossibility of restricting social communication in the performance of professional duties.*

Key words: *human rights, restriction of rights, COVID-19, compulsory vaccination, right to work, list of professions, vaccination passport.*

ВСТУП

У сучасному світі часто виникають надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру, коли нормальне функціонування суспільства і держави ускладнюється. В таких умовах посилюється потреба в чіткому правовому ре-

гулюванні поведінки членів суспільства, спрямованому на подолання і ліквідацію негативних наслідків таких ситуацій [1, с. 72]. Процес реалізації прав людини потребує імперативних методів регулювання, подекуди спираючись на засоби заборони та примусу. Все це зумовлює необхідність застосування особливих правових режимів регулювання суспільних відносин, які з одного боку спрямовані на підтримку загального блага та суспільного порядку, а з іншого передбачають обмеження прав людини.

Ситуація, яка склалася у світі із поширення коронавірусу, зумовила підвищення суспільної напруженості, панування негативних настроїв серед широких громадських верств, розгубленість вищих посадових осіб держави та проявів професійної невідповідності посадовців відповідних державних органів. Особливістю цієї ситуації є те, що на початку пандемії людство не мало спеціальних ліків і методів лікування хвороби та боротьби з розповсюдженням вірусу. Тому міжнародні організації та державні органи влади мали вживати певні заходи для зменшення захворюваності, а ці заходи здебільшого пов'язані з обмеженням прав та свобод людини.

Стратегії спалаху пандемії та пом'якшення її наслідків викликали відчутні потрясіння (наприклад, втрата роботи, втрата заробітку, необхідність проходити домашнє навчання, неможливість підтримувати соціальні контакти), що посилюються атмосферою невизначеності щодо епідеміологічних та клінічних аспектів пандемії, коли настануть і якими будуть економічні та соціальні її наслідки. Різні дослідники часто виступають за необхідність перезавантаження всього соціального устрою, тобто суспільству необхідно сформулювати нові норми, коли колективні події, ринки і інституційні механізми можуть координувати індивідуальні плани людини [2, с. 242].

Знищення вірусу COVID-19 у всьому світі передбачає активну співпрацю всіх жителів планети, кожної існуючої країни, транснаціональних компаній та фондів. І якщо у 2020 році методами боротьби з вірусом були маски та соціальне дистанціювання, то основним методом 2021 року стане вакцинація мешканців землі. Потрібно звернути увагу, що методи 2020 допомагали уповільнити темпи поширення вірусу, а метод 2021 можливо приведе до перемоги над COVID-19. Однак і тут ключовим фактором стає масштабність вакцинування, яка є одним із основних факторів ефективності боротьби з будь-яким масштабним захворюванням і коронавірус у цьому питанні не виняток [3, с. 136].

З одного боку вакцинація проти COVID-19 є добровільною для усіх груп населення. Але з іншого, останнім часом роботодавці почали покладати на працівників додаткові обов'язки щодо вакцинування, а у випадку не виконання зазначеної вимоги – настання негативних наслідків для працівника у вигляді не допуску до роботи. Так, Міністерства охорони здоров'я України 04.10.2021 № 2153 [4] оприлюднило список професій, які підлягають обов'язковій вакцинації. Перед юридичною наукою постає питання щодо вибіркованості обов'язкової вакцина-

ції лише для представників деяких професій та співвідношення такої вибіркованості з принципом рівності, як однієї із фундаментальних конституційних вимог, що входить до концепції верховенства права і є важливою умовою існування правової держави. Все це, зумовлює актуальність додаткового вивчення питання обмеження трудових прав людини в умовах особливих правових режимів, пошуку балансу між публічним інтересом у вигляді боротьби з пандемією та приватного інтересу у вигляді реалізації людиною права на працю.

Слід розрізнити два поняття: перше – безпосередньо обмеження прав (як вилучення частини прав або частини певного права у їх носіїв), друге – обмеження у здійсненні прав (як повна або часткова неможливість реалізації певних прав). При цьому другий підхід до розуміння обмежень припускає, що усі права у повному обсязі їх належності залишаються у людини – носія прав, а припиняється тільки можливість їх реалізації. Такий вид обмеження може мати добровільний характер (коли людина відмовляється від здійснення права, наприклад, у справах приватного обвинувачення), а також характер вимушеного примусу. Випадки застосування останнього повинні бути чітко регламентовані законодавством. Щодо питання обмеження трудових прав працівників в умовах особливих правових режимів мова йде саме про вимушене обмеження у здійсненні права на працю, як неможливість реалізації цього права.

Окремі аспекти відносності прав людини стали предметом дослідження О. Буханевича [1, с. 72], С. Кодагнона [2, с. 242], О. Ярошенка [3, 136], С. Кузніченка [5, с. 57], Т. Люстера [6, с. 309], М. Гарза [12, с. 158], Н. Блума [13, с. 625], А. Мерник [3, с. 136; 5, с. 57] і інших.

Мета дослідження полягає у здійсненні теоретико-правового аналізу обмеження трудових прав людини в умовах особливих правових станів, з'ясування основних особливостей деяких з видів, висвітлення характерних порушень з боку органів державної влади та місцевого самоврядування при застосуванні того чи іншого виду обмежень.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для здійснення дослідження було застосовано систему методів наукового пізнання, зокрема загальнонауковий метод аналізу, приватні методи наукового пізнання (порівняльний, кількісного й якісного аналізу), а також спеціально-юридичні (формально-юридичний, порівняльно-правовий). Загальнофілософський (універсальний) метод пізнання автори використовували на всіх етапах пізнавального процесу.

За допомогою методу аналізу розкриті характерні ознаки та вивчені окремі особливості обмеження права на працю в Україні в умовах боротьби з COVID-19 у зв'язку з відмовою від обов'язкової вакцинації. Він надав змогу встановити зв'язок між загальним відсотком працівників, які зазнали обмежень під час пандемії та групою окремих осіб, що отримують заробітню плату менше, ніж зазви-

чай та працюючих щодо яких існує очікувана ймовірність втрати роботи у майбутньому. За допомогою методу узагальнення сформовано мету обмеження права на працю в умовах особливих правових режимів.

Метод дедукції надав можливість на основі загального терміну «епідемічне та санітарне благополуччя населення» вивести висновок щодо характерних ознак терміну «епідемічного благополуччя населення» шляхом розтлумачення складових елементів загального терміну «середовище життєдіяльності людини» та «факторів середовища життєдіяльності», що є необхідним для розуміння мети обмеження права на працю у зв'язку з відмовою від обов'язкової вакцинації та обґрунтування пропорційності індивідуального та загального інтересу такого обмеження. Індуктивний метод пізнання надав можливість одержати загальний висновок щодо характерних ознак обмеження трудових прав людини в умовах боротьби з пандемією.

Порівняльний метод пізнання надав можливість виявити різні підходи до обмеження права на працю в країнах світу, встановити країни з найвищим рівнем вакцинації у світі. Статистичний метод використовується для збирання і оцінки якості статистичних даних щодо показників рівномірності розподілення обмежень трудових прав працівників у відповідних соціальних групах (наприклад, молодь та малозабезпечені особи).

У статті застосовувались також й спеціально-юридичні методи, зокрема формально-юридичний і системно-структурний, які було використано під час розробки та вивчення термінологічного апарату даної роботи, а саме при з'ясуванні та розкритті особливостей правових підстав обмеження права на працю у зв'язку з необхідністю забезпечення епідемічного благополуччя населення України та попередження розповсюдження інфекції.

Нормативна база для цього дослідження включає нормативно-правові акти України, зокрема: Наказ Міністерство охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням» від 04 жовтня 2021 р. №2153 [4], Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року №2801-ХІІ [7], Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 року 1645-ІІІ [8], Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 16 вересня 2011 року №595 «Про порядок проведення профілактичних щеплень в Україні та контроль якості й обігу медичних імунобіологічних препаратів» [9], Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [10].

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

В умовах розвитку цивілізації, впровадження принципу гуманізму у всі сфери суспільного буття, обмеження прав і свобод людини й громадянина повинні бути розумними й пропорційними, пов'язані з веденням особливих правових режимів

обмеження не повинні бути надмірними та такими, що вводяться з порушенням процедурного порядку [5, с. 57].

За результатами дослідження, проведеного у Іспанії, Великобританії та Італії, 56,2% громадян цих країн вважаються ймовірним сценарієм розвитку майбутнього постійне обмеження прав і свобод для більшості населення внаслідок боротьби з пандемією [2, с. 249].

Правове обмеження прав і свобод людини визначається як відхилення від принципів правової рівності, шляхом звуження обсягу прав і свобод чи розширення обсягу обов'язків конкретної особи. До того ж, не можна заперечувати необхідності таких обмежень, однак їх обсяг і обґрунтованість потребують уваги. Свободу слід розуміти не тільки як абстрактну соціальну цінність, а як властивість суспільних відносин, правовий порядок яких передбачає, що благо свободи для людини – це не тільки її права, а й певні обов'язки та відповідальність перед іншими людьми, суспільством та державою.

Згідно з науковими даними, вакцини захищають людей і знижують вірусне навантаження, знижуючи передачу як вихідного, так і наступних варіантів і, таким чином, забезпечуючи непрямий захист всього населення [6, с. 309]. Вдалим прикладом політики щодо вакцинації населення може слугувати ізраїльська кампанія, яка продемонструвала високі темпи просування вакцинації, як результат захистит населення від небезпечної хвороби та повернення до унормованого соціального життя, послаблення обмежень та відношення економічної активності членів суспільства.

Менш як через рік після першого діагностованого випадку COVID-19 Ізраїль розпочав кампанію швидкої вакцинації від COVID-19 [11]. За перші три місяці вакцинації проти COVID-19 у країні був найвищий рівень вакцинації у світі [12] 56,7% населення Ізраїлю отримали дві дози вакцини станом на кінець травня 2021 року [13]. Оскільки показники вакцинації в Ізраїлі згодом почали знижуватися, уряд Ізраїлю прийняв у лютому 2021 року модель, що використовує документ, який підтверджує вакцинацію («Зелений пропуск») та пом'якшує деякі обмеження для вакцинованих людей, що накладаються на населення в цілому [14]. Впровадження такої моделі зумовило різке зниження захворюваності та смертності. Схожа модель регулювання правових відносин була застосована згодом й українським урядом.

Так, статтею 10 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року №2801-ХІІ [7] встановлено обов'язки громадян у сфері охорони здоров'я щодо піклування про своє власне здоров'я та здоров'я своїх дітей, не нанесення шкоди здоров'ю інших громадян та проходження профілактичних медичних оглядів і проведення щеплення.

Стаття 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 6 квітня 2000 року 1645-ІІІ [8] деталізує та уточнює попередню норму права та закріплює, що працівники окремих професій, діяльність яких може призвести до

зараження працівників та поширення інфекційних хвороб, підлягають обов'язковому профілактичному щепленню проти відповідних інфекційних хвороб. У разі відмови від обов'язкових щеплень, такі працівники відсторонюються від виконання посадових обов'язків.

Бачимо, що при визначенні професій працівників, які підлягають обов'язковим щепленням, передбачена необхідність встановлення зв'язку між видом робіт та професією і можливістю зараження працівника та відповідно подальшим поширенням інфекційної хвороби.

Перелік професій, працівники яких підлягають обов'язковим щепленням проти інфекційних хвороб, встановлюється підзаконними нормативно правовими актами. Перелік професій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням проти гострої респіраторної хвороби COVID-19 встановлено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 04 жовтня 2021 р. № 2153 [4].

Обов'язковій вакцинації проти гострої респіраторної хвороби COVID-19 в Україні підлягають працівники: 1) центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів; 2) місцевих державних адміністрацій та їх структурних підрозділів; 3) закладів вищої, післядипломної, фахової передвищої, професійно-технічної, загальної середньої, у тому числі спеціальних, дошкільної, позашкільної освіти, закладів спеціалізованої освіти та наукових установ незалежно від типу та форми власності.

Щодо вибіркоvanості обов'язкової вакцинації лише для представників деяких професій та співвідношення такої вибіркоvanості з принципом рівності, слід зазначити, що принцип рівності у праві розкривається через тезу про те, що закон має бути рівним для всіх, як у тих випадках, коли він захищає, так і в тих випадках, коли встановлює додаткові обов'язки. Зміст принципу рівності можна визначити через такі його складові як поняття принципу рівності, різновиди рівності, способи реалізації принципу рівності тощо. Саме принцип рівності демонструє позицію держави щодо справедливого розподілу суспільних благ та обмежень. Звертаючись до розмежування понять «фактична рівність» і «формальна рівність», слід наголосити, що формальна рівність як філософська-правова категорія розкривається через конкретні принципи права – рівності перед законом та судом, рівності прав та обов'язків суб'єктів права. Але якщо повернемося до переліку працівники, що підлягають обов'язковій вакцинації проти гострої респіраторної хвороби COVID-19, то побачимо, що ця норма права: 1) встановлює нерівність у законі; 2) встановлює нерівність обов'язків суб'єктів права.

Можливо вибіркоvanість обов'язковості вакцинації лише деяких працівників можна обґрунтувати з позиції фактичної рівності або рівності результатів – вимоги, згідно з якою індивіди після процедури розподілу повинні опинитися в однакових умовах. Можливо така вибіркоvanість є виправданою з позиції права соціальними відмінностями, що витікають з їх положення у суспільстві як представників певної професійної спільноти та групи, залежності від соціального

статусу, індивідуальних характеристик, які мають значення для визначення сутнісного змісту прав і свобод людини. Це пов'язано з тим, що за освітою, родом занять та професією люди не є рівними і подекуди виконання професійних обов'язків пов'язано з неможливістю: 1) припинення виконання соціальної функції індивіда; 2) неможливістю обмеження соціальної комунікації при виконанні професійних обов'язків. Тобто в цьому аспекті реалізації рівності у праві мова може йти про передбачення системи винятків із загального режиму правового регулювання для окремих суб'єктів правових відносин.

В кінцевому результаті якщо розглядати вакцинацію як процедуру додаткового захисту організму людини від тяжких наслідків небезпечних хвороб, то сама процедура реалізації обов'язкової вакцинації представників деяких професій може слугувати прикладом позитивної дискримінації, адже для таких працівників створюються додаткові сприятливі умови вакцинації у вигляді можливості обрання вакцини та організації сприятливих умов проведення вакцинації (наприклад, виїзді мобільні бригади, що працюють за місцем основної роботи таких працівників).

При цьому працівники, які мають протипоказання до щеплень, не підлягають обов'язковій вакцинації. Така норма передбачена у наказі Міністерства охорони здоров'я України від 16 вересня 2011 року № 595 «Про порядок проведення профілактичних щеплень в Україні та контроль якості й обігу медичних імунобіологічних препаратів» [9]. Під протипоказанням слід розуміти стан здоров'я людини при якому існує ймовірність виникнення побічної реакції на вакцину і ризик від проведення вакцинації перевищують переваги від її проведення. Протипоказання встановлюються лікарем, який проводить обстеження людини перед вакцинацією. В деяких випадках для отримання діагнозу та остаточного прийняття рішення виникає необхідність додаткового обстеження людини профільним спеціалістом, який і надає висновок щодо можливості або неможливості проведення вакцинації. Абсолютними протипоказання до введення вакцини є: наявність анафілактичної реакції на попередню дозу вакцини; вагітність (лише щодо живих вакцин); тяжкий імунодефіцит (лише щодо живих вакцин); гострі захворювання з підвищенням температури вище 38,0 °C (щодо рутинної вакцинації).

Вже неодноразово наголошувалось, що одним із критеріїв обмеження прав людини виступає мета його впровадження. Так як ж мета обмеження прав людини на працю при відмові від обов'язкової вакцинації? Зазначені обмеження трудових прав людини відбувається з метою забезпечення епідемічного благополуччя населення України та попередження розповсюдження інфекції (Наказ Міністерство охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням» від 04 жовтня 2021 року № 2153). Розтлумачення терміну «епідемічне та санітарне благополуччя населення» знаходимо у Законі України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від

24 лютого 1994 року №4004-XII [10]. Під останім запропоновано розуміти стан здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини, при якому показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території, умови проживання сприятливі для населення, а параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарними нормами.

Але яким чином виокремити з терміну «епідемічне та санітарне благополуччя населення» ознаки терміну «епідемічного благополуччя населення», що потрібно для з'ясування мети обмеження прав людини на працю у зв'язку з відмовою від обов'язкової вакцинації? Спробуємо для початку розтлумачити складові елементи терміну «епідемічне та санітарне благополуччя населення». Під «середовищем життєдіяльності людини» розуміють сукупність об'єктів, явищ і факторів навколишнього середовища (природного і штучно створеного), що безпосередньо оточують людину і визначають умови її проживання, харчування, праці, відпочинку, навчання, виховання тощо. «Фактори середовища життєдіяльності», в свою чергу, – це будь-які біологічні (вірусні, пріонні, бактеріальні, паразитарні, генетично модифіковані організми, продукти біотехнології тощо), хімічні (органічні і неорганічні, природні та синтетичні), фізичні (шум, вібрація, ультразвук, інфра-звук, теплове, іонізуюче, неіонізуюче та інші види випромінювання), соціальні (харчування, водопостачання, умови побуту, праці, відпочинку, навчання, виховання тощо) та інші фактори, що впливають або можуть впливати на здоров'я людини чи на здоров'я майбутніх поколінь. Таке нечітке тлумачення терміну «епідемічне та санітарне благополуччя населення» не дає можливості встановити критерії обґрунтованості мети обмеження прав людини на працю у зв'язку з відмовою від обов'язкової вакцинації, адже під надані визначення складових елементів терміну можна підвести будь-який стан «середовища життєдіяльності людини».

Можна лише припустити, що під «епідемічним благополуччям населення» слід розуміти стан здоров'я населення при якому показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території. При цьому формула та методика обліку показників захворюваності має бути обґрунтованою та чітко визначеною у чинному законодавстві України.

Обрання державними органами політики використання документа, що підтверджує вакцинацію, зумовлює необхідність вирішення практичних, юридичних та етичних проблем. Хоча паспорти імунізації використовуються в багатьох державах з метою захисту здоров'я населення, їх використанні як засобу заохочення, викликає юридичні труднощі щодо підтримки рівності у суспільстві. Захист здоров'я населення – це виправдана та обґрунтована мета обмежень трудових прав, тому, що мінімізація пандемії пом'якшує порушення прав людини, що впливають з реакції на COVID-19, дозволяє людям повернутися до свого повсякденного життя і підвищує економічну активність. Проте будь-які привілеї або обмеження, зумовлені статусом імунізації COVID-19, повинні розроблятися

з максимальною увагою до запобігання невідповідному порушенню прав людини нещеплених людей та населення в цілому. Більше того, політика використання документа, що підтверджує вакцинацію, може зміцнити існуючі дискримінаційні положення у суспільстві, отже забезпечення рівності має стати однією з функцією діяльності органів державної влади. Вивчаючи приклади обмеження трудових прав людини можна продемонструвати правові та суспільні наслідки діяльності політики використання документа, що підтверджує вакцинацію. Тут необхідно враховувати, що реалізація такої політики не повина обмежуватися тимчасовою фазою своєї спрямованості, а має враховувати довгострокові аспекти охорони здоров'я населення.

Окремі карантинні заходи, що запроваджуються в сучасних країнах, не торкаються лише обмежень права на працю у зв'язку з необхідністю проходження вакцинації, певним обмеженням підлягають й інші трудові права людини, зокрема право на підприємницьку діяльність, прав мирно збиратися та проводити збори й мітинги, право на страйк тощо.

Використовуючи нові дані опитування у Великобританії, зібрані 25 березня 2020 р., виявлено, що: 57% працівників отримують заробітню плату менше, ніж зазвичай; 8% працюючих на місяць втрачають свою роботу через COVID-19. Для тих, хто все ще працює, очікувана ймовірність втрати роботи протягом наступних чотирьох місяців становить 33%. У середньому працівники очікують, що протягом наступних чотирьох місяців зароблятимуть на 35% менше, ніж зазвичай і очікують, що ймовірність того, що у них виникнуть проблеми з оплатою рахунків, становить 49%. Ці показники не рівномірно розподілені по населенню, а найбільше постраждалими є молодь та малозабезпечені особи. Робітники, що не мають оплачуваної відпустки непрацездатності за контрактом понад встановлений законодавством мінімум, виходять на роботу із застудою чи температурою [15, с. 245].

Від обмежень трудових прав людини слід відмежовувати виключення з правил. Так, заборона обов'язкової праці передбачає, що працівник не повинен бути в рабстві або в підневільному стані, він не повинні залучатися до примусової чи обов'язкової праці. При цьому термін «примусова чи обов'язкова праця» зокрема не охоплює будь-яку обов'язкову службу у випадках надзвичайного положення або стихійних лих, що загрожують життю або добробуту суспільства. В цьому випадку мова йде не про обмеження права на заборона примусової чи обов'язкової праці, а про виключення з терміну певного роду правовідносин.

ВИСНОВКИ

В умовах особливих правових режимів трудові права людини можуть розкриватися, як відносні, як такі, що можуть обмежуватися державними та місцевими органами влади. Для того, щоб обмеження трудових прав відповідали принципу верховенства права, вони мають передбачатися чинним законодавством, бути

розмірними поставленій меті та здійснюватися в цілях охорони здоров'я самої особи, права якої обмежуються та оточуючих її осіб.

Ми не можемо заперечувати потреби обмеження трудових прав в умовах боротьби з пандемією, проте слід вирішити питання запобігання їх надмірного утискання, оскільки раціональній людині в більшості випадків має бути достатнім внутрішніх переконань для обрання позитивної та корисної моделі поведінки. Правовий режим надзвичайного стану значною мірою позначається на реалізації трудових прав, а обмеження у цей період викликані необхідністю захисту життя і здоров'я людей.

Вплив засобів обмеження трудових прав на різні соціальні групи в різних країнах нерівний. Це зумовлює й відмінності в очікуваннях працівників загальних змін в ситуації на ринку праці, їх страхах нових обмежень трудових прав у зв'язку з новими сплесками та відповідних змінах їх поведінки.

Для передбачення перезапуску наших суспільств після пандемії важливу роль відіграють очікування, емоції (наприклад страх, стрес, тривога) та зміна поведінки за ключовими параметрами [2, с. 245]. Істотна зміна очікувань щодо майбутнього, які є раціональними чи здебільшого заснованими на емоціях, може мати суттєві макроекономічні наслідки. Наприклад, песимістичні очікування щодо ситуації на ринку праці можуть мати значні негативні наслідки для сукупного споживання та зростання заробітної плати, оскільки споживачі та співробітники обмежують своє споживання, коли вони не впевнені у майбутньому [16, с. 158]. Так само невизначеність щодо майбутньої економічної ситуації змушує фірми тимчасово припиняти свої інвестиції та найм [17, с. 625].

Багато працівників різних країн відчувають негативні наслідки економічного спаду і очікують значних економічних труднощів у майбутньому як результат заходів обмеження трудових прав. Це свідчить про необхідність впровадження елементів стимулювання та соціальної допомоги для надання підтримки тим, кого торкаються обмеження. Обмеження прав лише деяких працівників в умовах боротьби з пандемією збільшує нерівність у розподілі доходів. Попередження та усунення негативних наслідків обмежень трудових прав громадян має стати новим вектором діяльності сучасних соціально-правових держав. Політика обмеження трудових прав має орієнтуватися на баланс добробуту працівників та здоров'я населення в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] O. Bukhanevych, A. Mernyk, O. Petryshyn. Approaches to understanding the category «special legal regimes». *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. No. 1. Vol. 28. P. 71–78
- [2] Codagnone C., Bogliacino F. & Restarting «Normal» Life after Covid-19 and the Lockdown: Evidence from Spain, the United Kingdom, and Italy. *Social Indicators Research*. 2021. No 158. Vol. 1. P. 241–265.
- [3] A. Mernyk, O. Yaroshenko & Vaccination: human right or duty. *Georgian Medical News*. 2021. No 6. P. 135–141.

- [4] Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням : наказ М-ва охорони здоров'я України від 04.10.2021 № 2153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1306-21#Text> (дата звернення: 30.11.2021)
- [5] Bukhanevych O., Kuznichenko S., Mernyk A. Foreign experience in constitutional and legal regulation of restrictions on human rights in conditions of emergency and martial law. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. No. 2. Vol. 28. P. 55–66
- [6] Luster T., Albin E. & Promoting Vaccination from a Human Rights and Equity Perspective: Lessons from the Israeli Green Pass. *European Journal of Risk Regulation*. 2021. No 12. Vol. 2. P. 308–320
- [7] Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 30.11.2021)
- [8] Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.2000 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення: 30.11.2021)
- [9] Про порядок проведення профілактичних щеплень в Україні та контроль якості й обігу медичних імунобіологічних препаратів : наказ М-ва охорони здоров'я України від 16.09.2011 № 595. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1159-11#Text> (дата звернення: 30.11.2021)
- [10] Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення: 30.11.2021)
- [11] Israeli Ministry of Health «The Coronavirus in Israel – a general status report» (Ministry of Health, 1 June 2021). URL: <https://datadashboard.health.gov.il/COVID-19/general> (дата звернення: 06.08.2021)
- [12] M Levine-Tiefenbrun et al. Initial report of decreased SRAS-CoV-2 viral load after inoculation with the BNT162b2 vaccine. *Nature*. 29 March 2021. URL: www.nature.com/articles/s41591-021-01316-7 (дата звернення: 06.08.2021)
- [13] S. Shilo et al. Signal of hope: gauging the impact of a rapid national vaccination campaign. *Nature*. 12 March 2021. URL: www.nature.com/articles/s41577-021-00531-0 (дата звернення: 06.08.2021)
- [14] R. Wilf-Miron, V. Myers and M Saban. Incentivizing vaccination uptake, the «Green Pass» proposal in Israel. *JAMA*. 15 March 2021. URL: <https://jamanetwork.com/journals/jama/article-abstract/2777686> (дата звернення: 06.08.2021).
- [15] Adams-Prassl A., Boneva T., & Inequality in the Impact of the Coronavirus Shock: New Survey Evidence for the UK. URL: <https://ftp.iza.org/dp13183.pdf> (дата звернення: 06.08.2021).
- [16] Garz M. Unemployment expectations, excessive pessimism, and news coverage. *Journal of Economic Psychology*. 2013. No 34. P. 156–168.
- [17] Bloom N. The impact of uncertainty shocks. *Econometrica*. 2009. No 77. Vol. 3. P. 623–685.

REFERENCES

- [1] Bukhanevych, O., Mernyk, A., & Petryshyn, O. (2021). Approaches to understanding the category «special legal regimes». *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 28(1), 71–78.

- [2] Codagnone, C., Bogliacino, F. &. (2021). Restarting «Normal» Life after Covid-19 and the Lockdown: Evidence from Spain, the United Kingdom, and Italy. *Social Indicators Research*, 158 (1), 241–265.
- [3] Mernyk, A., & Yaroshenko, O. (2021). Vaccination: human right or duty. *Georgian Medical News*. 6, 135–141.
- [4] Order of the Ministry of Health of Ukraine No 2153 «On approval of the List of professions, industries and organizations whose employees are subject to mandatory preventive vaccinations». (2021). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1306-21#Text>
- [5] Bukhanevych, O. M., Kuznichenko, S. O., & Mernyk, A. M. (2021). Constitutional legal regulation of restrictions of Human Rights in conditions of emergency and military states (foreign experience). *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 28(2), 55–66.
- [6] Luster, T., Albin, E. &. (2021). Promoting Vaccination from a Human Rights and Equity Perspective: Lessons from the Israeli Green Pass. *European Journal of Risk Regulation*, 12 (2), 308–320
- [7] Law of Ukraine No 2801-XII «Fundamentals of Ukrainian legislation on health care». (1992). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
- [8] Law of Ukraine No 1645-III «On the protection of the population from infectious diseases». (2000). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>
- [9] Order of the Ministry of Health of Ukraine No 595 2011 року № 595 «About the procedure for conducting prophylactic vaccinations in Ukraine and quality control and circulation of medical immunobiological preparations». (2011). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1159-11#Text>
- [10] Law of Ukraine No 4004-XII «About ensuring sanitary and epidemic welfare of the population». (1994). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
- [11] Israeli Ministry of Health «The Coronavirus in Israel – a general status report» (2021, June). Retrieved from: <https://datadashboard.health.gov.il/COVID-19/general>
- [12] LevineTiefenbrun, M &. Initial report of decreased SRAS-CoV-2 viral load after inoculation with the BNT162b2 vaccine. *Nature*. (2021, March). Retrieved from: www.nature.com/articles/s41591-021-01316-7
- [13] Shilo, S. &. Signal of hope: gauging the impact of a rapid national vaccination campaign. *Nature*. (2021, March). Retrieved from: www.nature.com/articles/s41577-021-00531-0
- [14] Wilf-Miron, R. Myers, V. &. Incentivizing vaccination uptake, the «Green Pass» proposal in Israel. *JAMA*. (2021, March). Retrieved from: <https://jamanetwork.com/journals/jama/article-abstract/2777686> (дата звернення: 06.08.2021).
- [15] Adams-Prassl, A., Boneva, T. &. Inequality in the Impact of the Coronavirus Shock: New Survey Evidence for the UK. (2021, March). Retrieved from: <https://ftp.iza.org/dp13183.pdf>.
- [16] Garz, M. (2013). Unemployment expectations, excessive pessimism, and news coverage. *Journal of Economic Psychology*, 34, 156–168.
- [17] Bloom, N. (2009). The impact of uncertainty shocks. *Econometrica*, 77 (3), 623–685.

Мерник Анастасія Муслімівна

Кандидат юридичних наук, доцент

Асистент кафедри теорії і філософії права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Зінченко Олена Володимирівна

Доктор історичних наук, доцент

Доцент кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Anastasiia M. Mernyk

Candidate of Law, Associate Professor,

Assistant of the Department of Theory and Philosophy of Law

Yaroslav Mudryi National Law University

61000, 70 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Olena V. Zinchenko

Doctor of Sciences (History), Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Private International Law and Comparative
Law

Yaroslav Mudryi National Law University.

61000, 70 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Мерник А. М., Зінченко О. В. Теоретико-правовий аспект обмеження окремих прав людини в умовах особливих правових режимів. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. Т. 29. № 2. С. 105–118.

Suggested Citation: Mernyk, A. M., & Zinchenko, O. V. (2022). Theoretical and legal aspect of restriction of human rights in the conditions of special legal regimes. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 29(2), 105–118.

Стаття надійшла / Submitted: 30.04.2022

Доопрацьовано / Revised: 06.06.2022

Схвалено до друку / Accepted: 05.07.2022